

Fåglar utanför Uppland

Hans Rytman

Jag är mycket imponerad av den verksamhet som bedrivs i Norrbotten. Trots den mycket stora arealen och de jämförelsevis få ornitologerna har man startat stora och viktiga projekt. Vad sägs om Projekt Slaguggla, Projekt Päruggla, Projekt Pilgrimsfalk, Projekt Jaktfalk, Projekt Havsörn, Projekt Kungsörn, Projekt LAMES (lappmes med ringmärkarbeteckning) och Projekt Strömstare! (se *Fåglar i Norrbotten* nr 1 2006). Hur hinner man? Vad gör vi i Uppland? Spola Upp-Xet! Använd tid och pengar till något vettigt i stället. Varför inte inventera skogsfåglar? Talltita, tjäder, orre, järpe, duvhök, ormvråk eller fiskgjuse? Och kanske andra arter vi har dålig koll på.

Detta för mig osökt in på de nya atlasinventeringarna som påbörjats på några håll i Sverige. I Skåne startades projektet något lite 2003 men de räknar 2004 som startår. De har en tidsplan så att inventeringen skall vara klar 2008. Det verkar inte hålla (som vanligt). 2006 har 101 rutor av 530 inventerats klart. Det är dock ett antal som inte är helt inventerade så det är inte fullt så dystert som det verkar. Nu har SkOF ca 2 000 medlemmar så någon omöjlighet borde det inte vara att få ihop de inventerade rutorna. (*Anser* nr 1 2006). Även i Småland har man startat ett atlasprojekt men här framgår det inte hur många rutor eller medlemmar som finns för att utföra uppgiften. Målet är att inventeringen skall vara utförd till 2011. På en karta tycks Småland bestå av mer än 1 000(!) rutor så det är verkligen ett stort projekt man dragit igång. Vem satsar på att dra igång ett atlasprojekt i Uppland? Här finns det 711 rutor och ca 1 000 medlemmar. Om tre fjärdedelar deltar med att studera en ruta i 30–40 timmar så borde det gå. Men jag minns att det var väldigt trögt förra gången 1974–1985.

I *Milvus* (*Fåglar i Småland* nr 1 2006) redovisas också den hökugglevinter som varit. I Småland har man haft 12 hökugglor från hösten 2005 till våren 2006.

I *Fåglar i Kvismaren* (nr 1 2006) redovisas en inventering av kråka 2005. Kråkorna har sedan 1964 inventerats vid Kvismaren varje år t.o.m. 1985. Därefter 1988–1989, 1994, 2000 och nu 2005. Det är en unik serie och den är ovärderlig för att kunna bedöma kråkans utveckling. Arean på undersökningssområdet är 5 000 ha med 4 100 ha åker, 700 ha sjö och 200 ha skog. Vid de tidigare inventeringarna var boinspektion ett krav men numera noterar man om kråka ruvar, varnar eller färskas brott på grenar indikerar ett nytt bo. De första åren gick antalet bon stadigt upp från 10 till 50 bon (1980) men har sedan sakta dalat och är nu ca 35. Men troligen är stammen ganska konstant då det ligger inom intervallet 40 ± 10 som det har varit sedan i början av 1970-talet. Enligt *Övervakning av fåglarnas populationsutveckling 2005* (Lindström & Svensson, Lunds universitet) går det "Fortsatt neråt för arten med långsiktig nedgång såväl sommar- som vintertid". Avskjutningen av kråka har sedan 1950-talet legat ganska konstant på 100 000 per år.

En annan svart fågel som inte ses med blida ögon är skarven. I *Fåglar i Närke* (nr 1 2006) finns en intressant uppsats om storskarven i Hjälmarens 2005. Från att inte ha häckat 1995 så fanns det 2005 över 1 000 bon med maximalt 4 460 fåglar i sjön. Antalet ungar per bo och per lyckade häckningar var dock 2005 lägre än under tidigare år vilket tros bero på konkurrens. Vidare har man sett, liksom i skärgården, att havsörnar tar ungfåglar i kolonierna. Som på de flesta andra håll tillåts skydds jakt på hösten. År 2004 och 2005 har jakten varit intensiv och man har

skjutit mellan 1 500 och 1 700 fåglar Jakten börjar i mitten av augusti och Hjälmaren töms snabbt på skarv då många skjuts bort och de skräms iväg till lugnare sjöar. Skarven är ju mest hatad av fiskare som ser sina fångster minska och att fiskarna i näten angräps av skarvarna och förstörs så att de inte går att sälja. Mycket intressant är därför att se att gösfångsten, som är en mycket viktig art för fiskarna, har gått upp i samma takt som skarvarna har ökat. Det är väl troligen så att när fiskpopulationerna ökar, ökar skarven. En annan fördel med skarven är att den drar till sig andra fågelarter. Gråtrut, strandkata, snatterand, vigg och häger häckar gärna i skarvkolonier. Den förstörelse som skarvspillningen gör genom att träden dör när de häckar i dem återställs ganska snabbt. Redan fyra år efter det att skarvarna försvann från en ö började ön grönska igen.

Mellanartskonkurrens mellan havsörn och fiskgjuse har ofta debatterats. I *Fåglar i Närke* (nr 4 2005) berättar tre örn- och fiskgjuse-ringmärkare om sina iakttagelser. I ett fall (Sottern) påverkas inte fiskgjusarna av den örnhäckning som finns. Det förekommer dock att örnarna attackerar fiskgjusarna så att de släpper sitt byte som örnarna sedan tar hand om. Men detta tycks inte påverka ungtal eller ungnarnas tillväxt. I Tysslingen har dock antalet fiskgjusehäckningar minskat från fem par till två. I Tysslingen är havsörnarna ofta på fiskgjusarna när de har byte och örnarna har inte setts med annat byte än fisk till ungnarna trots att det finns gott om änder, sothöns m.m. i sjön. I Närke delen av Hjälmaren har aldrig örnar visat sig förfölja några fiskgjusar men däremot går de hårt åt en del skarvkolonier. I samlevnaden mellan örn och gjuse tycks det vara individuella skillnader mellan de olika örnparen som bestämmer bytesval och beteende till fiskgjusar.

Eftersom kungsörn har etablerat sig i Uppland kan det vara intressant att veta lite om hur situationen ser ut i vår närhet. I Dalarna (*Fåglar i Dalarna* nr 1 2006) finns det 39 besatta revir med 35 kända boplatser men

i fyra revir är boplatserna okända. År 2005 blev det 13 lyckade häckningar med totalt 15 ungar. I två misslyckade häckningar hade en unge fallit ner med det nerblåsta boet och i ett annat fall var ungen död i boet. Hälften av reviren har upptäckts under 2000-talet beroende på en intensifierad spaning. De upptäckta reviren behöver inte vara nyetableringar utan kan ha funnits i fler decennier. I flera fall tyder bonas storlek och förmultningsgrad på detta.

Slutligen tar jag upp några nya arter i några landskap eftersom regionalföreningarna redovisat fågelrapporten redan i sitt andra nummer för året medan andra redovisar fågelrapporten för 2004 i sitt sista nummer för året (2005).

Nya arter för 2004 i Stockholmstrakten blev: Sandtärna och fältsångare på Landsort och en blek tornseglare på Vårbergstoppen. I Västmanland blev mindre bergand den 325:e fågelarten som observerats i landskapet t.o.m. 2004. Tre nya arter blev det för Närke 2005: Kejsargås, nilgås och dvärguv. Kejsargås och nilgås ingår i kategorin "sannolika rymlingar" och är därför kanske inte speciellt intressanta. Slutligen i Norrbotten visade sig en mongolpiplärka 2005.

Hans Rytman
Kantarellv. 25
756 45 Uppsala

